

Sisekaitseakadeemia
Justiitskolledž

Jaak Kimmel

VÄGIVALD VANGLAS
VILJANDI VANGLA NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja:
Merike Org, BA

Tallinn 2007

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž Justiitskolledž	Kuu ja aasta Mai 2007
Töö pealkiri Vägivald vanglas Viljandi Vangla näitel	
Töö autor: Jaak Kimmel	allkiri:
Lõputöö	
<p>Töö koosneb 44 leheküljest. Kirjutamiskeeleks Eesti keel. Töö annab ülevaate Viljandi Vanglas vägivalda esinemisest nii kinnipeetavate kui ka töötajate poolt. Töö käigus viidi läbi uurimus nii kinnipeetavate kui ka töötajate vahel. Uurimus viidi läbi avatud küsimuste meetodil. Avatud küsitluse meetodit kasutati, sest eesmärgiks oli koguda informatsiooni erinevate isiksuste arusaamadest vägivallast. Uurimuse tulemusena esineb Viljandi Vanglas vägivalda nii kinnipeetavate kui ka töötajate omavahelistes suhetes ning ka kinnipeetavate ja töötajate vahel.</p> <p>Töö uudsus tuleneb vägivalda arusaamistes ja põhjendamises erinevate osapoolte ja isikute vahel. Vaadeldakse vägivalda nii kinnipeetavate kui ka ametnike seisukohalt.</p> <p>Vägivalda saab ennetada ja tõkestada nii töötajatele kui ka kinnipeetavate jaoks mõeldud programmide abil. Ennetamine ja tõkestamine on võimalik läbi erinevate programmide nii töötajatele kui ka kinnipeetavatele, mis peaksid andma lahenduse ja võimaluse lahendada peamisi probleeme nagu suhtlemine, teadmatus, eneseväljendus, kommunikeerumine ning erinevate situatsioonide erinevad lahendused.</p>	
Võtmesõnad : Vangla, vägivald, suhtlemine, ennetus, sotsiaalprogramm	
Keywords : Prison, violence, communication, preventive, social programme	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud:	
Juhendaja: Merike Org	allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. VAIMNE JA FÜÜSILINE VÄGIVALD	7
1.1 Vaimne vägivald	7
1.2 Füüsiline vägivald.....	8
2. VÄGIVALLA, AGRESSIOONI TEKKIMINE	9
2.1 Instinktiteooria	9
2.2 Hinge-elu teooria	10
2.3 Frustratsiooni - agressiooniteooria.....	10
2.4 Sotsioloogilised teooriad.....	11
3. VÄGIVALD KINNIPEETAVATE VAHEL	12
3.1 Noor kinnipeetav.....	12
3.2 Kinnipeetavaks saamise tee algus.....	12
3.3 Kinnipeetavate hirmud.....	14
3.4 Vägivalla algus vanglas	14
3.4.1 Sissekirjutus	15
3.4.2 Psühholoogilised vägivalla alused	15
3.5 Kinnipeetavate vahelise vägivalla tagajärg.....	17
3.6 Kinnipeetavate vahelise vägivalla mõjutamine	18
3.6.1 Viha juhtimine	18
3.6.2 Vabaduse lävel.....	19
3.6.3 EQUIP.....	20
3.6.4 Muusikateraapia	21
3.6.5 Kunstiteraapia	23
3.6.6 Vestlusring	24
4. VÄGIVALD KINNIPEETAVATE JA TÖÖTAJATE VAHEL	25
4.1 Vaimne vägivald	25
4.2 Füüsiline vägivald.....	26
4.3 Vägivalla mõju.....	27
4.3 Vägivalla mõjutamine.....	27
4.4 Kinnipeetavate ja töötajate vaheline vägivald maailmas	28
4.4.1 Zimbardo eksperiment	28

4.4.2 Abu Ghraib	29
5. VÄGIVALD TÖÖTAJATE VAHEL	30
6. PROGRAMMID TÖÖTAJATELE	32
6.1 Uue töötaja sisseelamisprogramm	32
6.2 Mentorlus	33
7. UURIMUSLIK OSA	34
7.1 Eesmärk ja metoodika.....	34
7.2 Kinnipeetavate seas läbi viidud uurimuse analüüs	34
7.3 Vanglaametnike seas läbi viidud uurimuse analüüs	36
KOKKUVÕTE	37
ZUSAMMENFASSUNG	39
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	40
Viidatud kirjanduse loetelu	40
Muud allikad	40
LISA 1.....	42
LISA 2.....	43

SISSEJUHATUS

Lõputöö on kirjutatud teemal „Vägivald vanglas Viljandi Vangla” näitel. Lõputöö hüpoteesiks on püstitatud idee, et pideva järelevalve ja kontrolliga asutuses nagu seda on vangla, ei saa esineda vägivalda. Lõputöö eesmärgiks on selgitada ja välja tuua erinevad vägivalla esinemised ja nende võimalikud lahendamised ja ennetamised Viljandi Vanglas.

Vägivallaga seonduv teema on nii ühiskonnas kui ka vanglasüsteemis väga oluline, sest suletud ühiskonnas, vanglas, tekivad isikute vahel probleemid, mis võivad lõppeda vägivalla kasutamisega. Vägivald ning selle kasutamine ja kasutamise ohvriks langemine võib mõjuda isiku edasisele elule rängalt – nii õiguslikus kui vaimses mõttes. Eriti jätab see jälje noore inimese ellu. Samuti mõjutab vägivald ka vangla kui organisatsiooni igapäevast tööritmi ning eesmärkide saavutamist. Otseselt mõjutab vägivald ametnike igapäevast tööd, seda nii ametnike omavahelistes suhetes, kinnipeetavate omavahelistes suhetes kui ka ametnike ja kinnipeetavate omavahelistes suhetes.

Näiteks väljaspool vanglat võib näha tendentse vägivalla tõusu kohta. Statistikaameti andmete kohaselt on registreeritud isikuvastaste kuritegude arv võrreldes 2005 aastaga tõusnud 2006. aastal 128 toimepandud kuriteo võrra – lugedes isikuvastase kuriteo vägivaldse, kas siis vaimse või füüsilise, teo alla, siis võib järeldada, et olukord pole läinud paremaks (Statistikaamet <http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/Saveshow.asp> 18.04.2007).

Lõputöö raames on läbi viidud uurimus, mille eesmärgiks oli välja selgitada vägivalla esinemisest vanglas, vägivalla põhjused ja vägivalla mõjutamine – seda nii ametnike kui ka kinnipeetavate vaatenurgast. Uurimus viidi läbi Viljandi Vanglas.

Viljandi Vangla on noortevangla, kus viibivad meessoost kinnipeetavad kuni 21. eluaastani. Seaduse mõistes on Viljandi Vangla kinnine vangla ning seal asub ka 10 kohaline avavangla osakond. Tänapäevani kasutusel olev süüdimõistetute elukorpus valmis 1928. aastal.

Noore kinnipeetavaga seoses on lõputöös toodud välja ka kinnipeetava kriminaalse elu algus ning mõjutused, mis viisid noore isiku kuritegelikule teele.

Lõputöös on käsitletud vanglas olevaid vägivalda esinemise vorme, seda nii kinnipeetavate kui ka töötajate seisukohalt ning nende vastu ja nende poolt. Lõputöö sisuline osa koosneb seitsmest põhiteemast:

- 1) Vaimne ja füüsiline vägivald – antud osas antakse ülevaade vaimsest ja füüsilisest vägivaldast kui mõistetest ning samas ka viiakse vägivald ühiskonnast vanglatesse;
- 2) Vägivalla, agressiooni tekkimine – selles teemas antakse ülevaade erinevatest agressiooni ja vägivalda tekkimise, alguse teooriatest;
- 3) Vägivald kinnipeetavate vahel – esinevad mõisted nagu noor kinnipeetav, sissekirjutus. Samas käsitletakse ka kuritegeliku käitumise algpõhjuseid ning vägivalda esinemist ja algusest kinnipidamisasutuses. Tuuakse välja erinevad võimalused vägivalda ennetamisest ning võimalikud tagajärjed;
- 4) Vägivald kinnipeetavate ja töötajate vahel – näiteid maailmast, kus on tekkinud suuremahuline vägivald kinnipeetavate ja töötajate vahel ning millest saab alguse vägivald kinnipeetava ja töötaja vahel;
- 5) Vägivald töötajate vahel – missugust vägivalda esineb töötajate vahel vanglas ning milleni see viia võib;
- 6) Programmid töötajatele – kaks erinevat programmi, mis aitavad nii organisatsioonil kui ka töötajal paremini vanglaasutuses toime tulla vägivaldaga;
- 7) Uurimuslik osa – ülevaade uurimismetoodikast ning uurimise arvutuslik ja tulemuslik analüüs.

1. VAIMNE JA FÜÜSILINE VÄGIVALD

1.1 Vaimne vägivald

Vaimseks vägivallaks võib lugeda teise inimese suhtes kasutatud vastupanuvõime langetamist, moraali langetamist, teise inimese alandamist ning tema allutamist oma tahtele. Vaimse vägivalla alla võiks liigitada ka sellise teo, mis on ära kajastatud ka karistusseadustikus. Selleks on laimamine ja solvamine. Laim ja solvamine tähendab justkui alusetut süüdistamist ning seega võivad nii laimamine kui ka solvamine kuuluda vaimse vägivalla hulka (Karistusseadustik 2002: § 247, § 275, § 305).

Sotsioloogid aga vaatavad vägivallale, kui võimu väljendusele – ühe inimese tahte pealesurumisele teise inimese tegudele (Hess 2000:108).

Vangla keskkonnas võiks kinnipeetavate suhtes kasutatavaid vaimse vägivalla tunnusteks või liikideks nimetada kinnipeetava alandamist sõnadega. Näitena võib siinkohal tuua piider, tont, kukk, allalastu. Vaimse vägivalla hulka võib vanglas lugeda ka veel kinnipeetavate puhul mingi asja tegemiseks sundimine nagu koristamine teiste eest, pesupesemine, koristamine, vastutuse enda peale võtmine, mõnitamine, naljategemine teiste üle (Lisa 2).

Vanglatöötajate poolt kinnipeetavate suhtes kasutatav vaimne vägivald esineb samuti mõnitamises, oma võimu näitamises. Üheks teatud vaimse vägivalla liigiks vanglatöötajate poolt kinnipeetavate suhtes võib lugeda ka ebaseaduslike korralduste andmises, mille eesmärgiks või ka tagajärjeks on sageli kinnipeetavate alandamine (Lisa 2).

Vanglas esineb veel ka kolmas vaimse vägivallaga seotud inimeste grupp, milleks on siis vanglatöötajad ise ning nende omavaheline vaimne vägivald. Uurimuse käigus selgus, et vanglatöötajate vaheline vägivald esineb peamiselt teiste töötajate halvustamises, tagarääkimises. Vaimseks vägivalla tunnuseks loeti ka teistega mitteamustamist. Samuti leidsid küsitletud vanglatöötajad, et üheks vaimse vägivalla liigiks võib olla ka ebaseaduslike korralduste täitmine, mis ei tulene töötaja teenistuskohustustest ning mida ei loeta ka ülemuse ühekordseks korralduseks. Uurimuses märgiti vaimse vägivallana ära ka

situatsioon, kus vanglatöötajat halvustatakse kinnipeetavate ees teiste vanglatöötajate poolt (Lisa 1).

1.2 Füüsiline vägivald

Ühiskonna poolt loetakse füüsiliseks vägivallaks kehalist väärkohtlemist teise isiku suhtes. Selle alla kuuluvad näiteks peksmised, kinnihoidmised, seksuaalkuriteod.

Füüsilise vägivalla all võib rääkida ka vägivalla subkultuurist. Viljandi Vangla on kinnipidamisasutus, kus viibivad noored kinnipeetavad. Enamasti on noortevanglas füüsilise vägivalla kasutamisega seotud jõu näitamine. Vägivalla subkultuuriks nimetatakse sellist subkultuuri, mille normid nõuavad jõu ja vägivalla avalikku kasutamist teatud situatsioonides (Traat jt 2003:30).

Vanglas toimuvat füüsilist vägivallatsemist võib lugeda samamoodi nagu on ühiskonnaski määratletud füüsilist vägivalda (peksmised, kinnihoidmised, seksuaalkuriteod), sest ka vangla ja vanglasüsteem on omaette ühiskonnad, mida võib samastada Eesti ühiskonnaga. Erineb aga vanglas toimuv füüsiline vägivald selle poolest, et ühe isiku suhtes võidakse kasutada füüsilist vägivalda pidevalt. Näiteks sunnitakse ühte kinnipeetavat pidevalt astuma seksuaalvahekorda teiste kinnipeetavatega. Tehakse kaaskinnipeetav oma nii öelda naiseks (Lisa 2).

Füüsiline vägivald saab enamasti alguse vaimsest vägivallast ning vanglas esineb füüsilist vägivalda kinnipeetavate vahel, töötajate ja kinnipeetavate vahel ning võib mõningatel juhtudel esineda ka töötajate endi vahel (Lisa 1).

2. VÄGIVALLA, AGRESSIOONI TEKKIMINE

Kui füüsiline vägivald saab alguse vaimsest vägivallast, siis vaimse vägivalla või vägivalla üldiseks tekkepõhjuseks võiks lugeda agressiivset mõtlemist ja käitumist ning seda ka vanglas.

Tänapäeval eristatakse psühholoogilise või sotsioloogilise orientatsiooniga teooriaid ning bioloogilise suunitlusega teooriaid (Benthin 2003:23).

2.1 Instinktiteooria

Instinktiteooria kohaselt on agressioon kaasasündinud instinkt, mida võib võrrelda nälja, janu ja seksuaalsusega. Instinktiteooria põhineb Sigmund Freudi mõttel, mille kohaselt inimese kahe põhiinstinkti – elu-ja surmainstinkti puhul liitub agressioon surmainstinkti väljaelamisega (agressioon on inimese alateadlik surmatung). Instinktiteooria pooldajad arvavad, et agressioone peab saama regulaarselt välja elada, vastasel korral koguneb see just nagu reservuaari, mis saab ääreni täis ja võib seeläbi muutuda ohtlikuks inimesele endale. Instinktiteooriaga seonduv nn reservuaariteooria ei ole laialdasele tuntusele vaatamata leidnud kinnitust veenvate näidetega. Vastupidi, ilmselt on nii, et agressiivne käitumine, eriti kui selle abil on jõutud soovitud eesmärkideni, mitte ei vähenda, vaid hoopis lisab hilisema agressiooni tõenäosust. Agressiooni ei pea seega välja elama, sest pole olemas ühtegi reservuaari, kuhu see võiks koguneda. Reservuaariteooriasse kuulub ka nn katarsis ehk puhastumine, sisekonfliktist vabanemine, mille all mõeldakse teatud agressioonijärgset kergendustunnet. Selle kergendustundega ei saa reservuaariteooriat seletada, sest kergendustunde võib esile kutsuda ka mõni muu põhjus. Näiteks see, et inimene üleüldse oli võimeline oma viha välja näitama, või see, et agressiooni kaudu suutis ta mõjutada teiste käitumist (Ellonen jt 2002:12).

2.2 Hinge-elu teooria

Hirmu ja ohutunnet on nii lastel kui ka täiskasvanutel äärmiselt raske taluda. Meie teadvus püüab maha suruda nii mainitud ebameeldivaid, osalt isegi väljakannatamatuid tundeid kui ka nende poolt esilekutsutud sisemist pinget. Inimesel oleks justkui mingi sisemine kaitsemehhanism, mis muudab liiga suure hirmu ja ohutunde olematuks. See on võimalik juhul, kui asendada väljakannatamatult rasked tunded talutavate tunnetega, nagu ärritus, viha, põlgus, raev (Benthin 2003:24).

2.3 Frustratsiooni - agressiooniteooria

Agressiivsust ja vägivalda ei kutsu esile mitte ainult tugev hirm ning ohutunne. Viha ärritust ning kättemaksuiha tekitavad ka argielu pinged, pettumused ning sellest tulenevad enesehinnangu probleemid (Benthin 2003:25).

Selle teooria kohaselt vallandab frustratsioon alati mingisuguse agressiivse reaktsiooni, mis iga kord ei pruugi välja paista. Üks selle teooria uurimissuundi tegeleb põhiliselt frustratsiooniseisundis inimese individuaalsete reageeringutüüpidega. Nende uurimustega on kindlaks tehtud, et madal eneseväärikuse tunne suurendab frustratsiooni korral vägivaldse käitumise riski. Eneseväärikustunne on omakorda tihedalt seotud indiviidi vaimse arenguga ja vastastikkuse mõjutamise võime erinevates sotsiaalsetes situatsioonides. Peale selle on selgunud, et frustratsiooniseisundis käituvad inimesed erinevalt ning mitte alati ei pruugi frustratsioon viia agressioonini. Uuemad uurimused kinnitavad, et suurema tõenäosusega põhjustab frustratsioon agressiivsust siis, kui inimene tajub frustratsiooni juhuse või ebaõiglusena ning selle tõenäosus on väiksem olukordades, kus frustratsiooni peetakse põhjendatuks. Frustratsiooni-agressiooniteooria on olnud abiks agressiivse käitumise eeltingimuste selgitamisel, ometi on jõutud järeldusele, et lõplike põhjendusi frustratsioon agressioonile ei anna (Ellonen jt 2002:12).

2.4 Sotsioloogilised teooriad

Sotsiaalse õppimise teooria kohaselt on sotsialiseerumise aluseks kinnitamine ja käitumismallide omandamine. Kinnitamine mõjutab käitumist otsese või kaudse kasu või karistuse kaudu. Kui inimene tunneb, et agressiivsusega kaasneb pidevalt tunnustus ja kasu, siis muutubki ta käitumine agressiivsemaks. Tunnustus võib olla kas materiaalne või psühholoogiline – saadakse tähelepanu osaliseks. Karistuseks aga võib olla kas käitumise hukkamõistmine, konkreetne karistus või ka süümeepiinad (Ellonen jt 2002:12).

Käitumismallide omaksvõtmine toimub viisil, kui inimese jaoks on olulised teised. Niinimetatud viitegrupid annavad märku, milline agressiivsus on lubatud, milline mitte. Agressiivsuse omaksvõtmist mõjutavad eelkõige eeskujud ja muud jäljendusobjektid. Normatiivsetest ootustest tingitud ühetaolisuse surve mõjub eriti noortele – agressiivsust peetakse omaduseks, mille väljanäitamine kinnitab mehelikkust. Nende kahe teguri koosmõju peetakse noorte meeste agressiivse käitumise põhjuseks. (Ellonen jt 2002:12).

Õppimisteooriaga on tihedalt seotud ka sotsiaalse vahetuse teooria, mille kohaselt võivad agressiivsust suurendada referentsgrupi struktuurilised tegurid, näiteks tugev võistluslikkuse moment ning võidu tähtsustamine. Sotsiaalse vahetuse teooria põhineb oletusel, et indiviid kaalub vastastikkuse mõju häid ja halbu külgi ning püüab oma hüvesid maksimeerida ning kahju minimeerida. Kasu eesmärgil agressiivne käitumine lisandub. Agressiivset käitumist võivad tõkestada võimalikud karistused või isiksusele sisestatud hoiakud, mis mõistavad hukka agressiivse käitumise (Ellonen jt 2002:12,13).

On kindlaks tehtud, et agressiivsust kutsuvad esile ka teatud suhtlusstruktuurid. Agressiivsele lapsele vastava käitumise kinnistumiseni võib viia ka nn sildi külgekleepimine, mille puhul nimetatud lapsele on teadvustatud ühiskonnapoolne ootus tema käitumisele (Benthin 2003:24).

3. VÄGIVALD KINNIPEETAVATE VAHEL

3.1 Noor kinnipeetav

Viljandi Vanglas kannavad karistust noored kinnipeetavad. Noore kinnipeetava mõiste sätestab vangistusseadus. Noor kinnipeetav vangistusseaduse tähenduses on isik, kes karistuse täitmisele pööramise ajal on noorem kui 21-aastane (Vangistusseadus 2000:§ 77).

Hetkel Viljandi Vanglas karistust kandavad kõige nooremad kinnipeetavad on 16. aastased ja kõige vanemad kinnipeetavad on 21. aastased. Eraldihoidmise printsiibist lähtudes peaks Viljandi Vanglas, kui noorte kinnipidamisasutuses eraldi hoidma 1)nooremaid kui 15-aastasi 2) 15- kuni 16-aastasi 3) 16- kuni 18-aastasi 4) 18- kuni 21-aastasi. Viljandi Vangla ehitusstruktuurist lähtudes hoitakse eraldi alaealisi ja täiskasvanud kinnipeetavaid. (Vangistusseadus 2000:§81).

3.2 Kinnipeetavaks saamise tee algus

Olles teadlik delikventsuse põhjustest ning uue delikventse teo võimalikest riskiteguritest, on õpetajal, nõustajal või ükskõik millisel alaealise delikvendiga tegeleval isikul võimalik paremini mõista selle inimese tegutsemismotiive, valida sobivaid sekkumisstrateegiaid ning seega abistada teda tulemuslikumalt (Ude 05.04.2007).

Owe Petersell jagab käitumisprobleemide kujunemise põhjused kahte rühma: eksternaalsed ja internaalsed põhjused. Internaalsete põhjuste alla kuuluvad geneetiline eelsoodumus ning isiksuslikud iseärasused, eksternaalsetena näeb ta perekonna, kooli, eakaaslaste, massimeedia ja ühiskonna väärtuste ning muutustega seotud faktoreid (Ude 05.04.2007).

Eeldatavasti on noortel seaduserikkujatel selliseid isiksuseomadusi, mille tõttu neil on teatud eeldused hälbivaks käitumiseks. Sellisteks eeldusteks on enamike autorite seisukohtade järgi: koleeriline ja melanhoolne temperament, orienteeritus lõbule ja oma vajaduste kohesele rahuldamisele, neurootilisus, ebaküps tunde- ja tahtevald, madal

frustratsioonitolerants, madalad vaimsed võimed, väline kontrollkese ja impulsiivsus (Ude 05.04.2007).

USA teadlased on uurinud, et delikventse käitumise tekkimisel on kõige otsesem mõju perekonnaga seotud faktoritel (vanemate oskamatus last kasvatada; perekonnast tulenevad stressorid: vaesus, alkoholi ja narkootikumide kuritarvitamine ja vanemate kuritegevus). Kooli ja ümbruskonnaga seotud faktorid hõlmavad antisotsiaalselt käituvat õpilast varajast märgistamist deviantse, mittetunnustamist õpetajate ning kaaslaste poolt, sotsiaalset korralagedust ümbruskonnas ja kontrolli kadumist noorte tegevuse üle. Kõige kaudsema mõjuga on ühiskondlikud ja sotsiaalsed faktorid nagu kuritegevuse määr, sotsiaalmajanduslik tase, meelelahutuse ja vaba aja veetmise võimaluste kättesaadavus noortele, kambad, töö- ja karjäärivõimaluste probleemid, vägivalda demonstreerimine meedias, sotsiaalne diskrimineerimine ja etniline konflikt (Ude 05.04.2007).

Isikute kriminaalse käitumise põhjuste osas pole ükski teooria saavutanud konsensuseni viivat heakskiitu. Põhilisteks faktoriteks on ikkagi individuaalsed (vanus, rass, enesekontrolli määr jm) ning sotsiaalsed (ühiskondlik – majanduslik seisund, perekond, sõpruskonnad, tööhõive jm) algpõhjused (Rässa 2004:7).

Ameerika teadlane Albert Cohen viis läbi 20. sajandi keskel ulatuslikke vaatlusuuringuid. A. Coheni uuringutest selgus, et delikventse grupi (alaealised) õigusrikkumised leidsid aset, rõhuvas enamuses juhtudel, jõukudes (Traat jt 2003:28).

Jõukudesse ühinemise motiivideks on enamjuhul sarnased – staatuse omandamise soov, kindlus- ja turvatunde saavutamise motiiv, lõbujaanu ja põnevuse motiiv, raha ja muude selliste ainelist väärtuste omandamise motiiv, agressiivsuse väljaelamise motiiv (Traat jt 2003:28).

Sellest võib järeldada, et juba enne kinnipidamisasutusse sattumist toimub inimese suhtes teatud määral nii vaimne kui ka füüsiline vägivald. Inimene tunneb, et ta kuulub kuskile – tal on oma positsioon ning selle hoidmiseks tunneb ta teatud kohustust (teiste surve) oma positsiooni hoidmiseks midagi teha. Inimene peab gruppi kuulumisel ennast pidevalt tõestama, kas siis kasutades vaimset või siis ka füüsilist vägivalda.

3.3 Kinnipeetavate hirmud

Esmakordselt kinnipidamisasutusse sattunud kinnipeetavatel on kõige suuremaks probleemiks teadmatus. Kinnipeetavaga, Janar Teder, viidi lõputöö raames läbi intervjuu. Kinnipeetava sõnul oli ta ennem midagi kuulnud, kuid ta ei osanud arvata, et see vastab tõele. Samuti ei osanud arvata, et tegelikkuses on asi ikka palju hullem, kui ta oli endale ette kujutanud. Intervjueeritav on siinkohal rohkem silmas pidanud vangla subkultuuri ja selle seadusi, kui vangla ehituslikku eripära.

Noored toovad põhiliselt välja hirmud, mis neil on olnud esmakordselt kinnipidamiskambrisse sisenedes: 1) ei tea tolle koha „seadusi”, hirm eksida, 2) kardetakse „vanu olijaid”, 3) ollakse hirmul valvuritepoolse terrori pärast (Rässa 2004:14).

3.4 Vägivalla algus vanglas

Vanglasse saabumisel rakenduvad kinnipeetava kui inimese suhtes teatud vägivalla tunnused. Kinnipeetavalt on võetud osaline liikumisvabadus, ta peab omaks võtma uued käitumisreeglid, tal ei ole peaaegu mitte mingisugust privaatsust. Kõiki kinnipeetava liikumisi ja tegemisi kontrollivad kas siis vanglatöötajad või teised kinnipeetavad. Ka selliseid piiranguid võib inimene võtta kui enda kohta kohaldatavat vaimset vägivaldat.

Kinnipeetava suhtes vanglas on kõige hullem nii vaimselt kui füüsiliselt jälgimine just teiste kinnipeetavate poolt. Igasugune eksimus viib enamasti ka karistuseni (Lisa 2).

3.4.1 Sissekirjutus

Kõige ehedamaks näiteks esimese nii vaimse kui ka füüsilise vägivalda läbielamise kohta vanglas, sealhulgas ka Viljandi Vanglas, on niinimetatud „prapiska” ehk siis sissekirjutamine. Sissekirjutamine on teatav toiming, mille viivad läbi kinnipeetavad esimest korda kinnipidamisasutusse sattunud vahialusega (viiakse läbi ka kinnipeetavatega, sest arestimaja üksikkambrist vanglasse sattumisel tehakse sissekirjutamine vanglas kuna arestimajas puudus võimalus). Sissekirjutamine sisaldab kindlaid reegleid: küsimusi ja ülesandeid ning näitab uustulnuka psüühilisi ja füüsilisi võimeid. Üldjuhul küsitakse „konksuga” küsimusi ning valede vastuste eest karistatakse enamasti peksmisega. Sissekirjutuse läbiviimisega pannakse paika ka kinnipeetava asend hierarhiaredelil. Sissekirjutamise juures kasutatakse nii vaimset kui ka füüsilist vägivalda (Ilm jt 2003:63).

3.4.2 Psühholoogilised vägivalda alused

Vanglas olles tunneb kinnipeetav end psühholoogiliselt tõrjutuna. Tõrjutuna just seepärast, et ta on kaotanud tihedad sidemed oma perekonnaga või on need piiratud. Piirangute näitena võib siinkohal tuua kirjavahetuse, mis toimub vanglatöötajate kontrolli all ja ka kokkusaamised, mis on piiratud kestvuse ja kordadega (Vangistuseseadus 2000: §24, §29).

Kinnipeetavad tunnevad end tõrjutuna ühiskonna poolt. Seega tekib neil viha kõige ennast ümbritseva vastu. Näitena võib siinkohal tuua lõputöö käigus tehtud intervjuu kinnipeetavaga, Janar Teder, Viljandi Vanglas. Kinnipeetav oli pärit korralikust perekonnast. Perekond hoolis temast ning tema hoolis ka perekonnast (ema ja vanaema). Kuritegelikule „teele” sattus tänu oma „headele” sõpradele. Peale seda, kui ta perekond sai teada, et ta oli toime pannud kuriteo, ei suhtunud nad oma lapsesse enam tavapäraselt. Neil tekkis teatud viha oma lapse vastu. Perekond küll mingil määral toetas teda, kuid samas nad arvasid ja ütlesid ka talle, et ta olevat ikkagi ise süüdi selles, mis temaga juhtus. Vanemad ei tulnud kinnipeetava soovitud aegadel kokkusaamistele, ei kandnud kinnipeetava arvele soovitud summasi (ei ole teada vanemate materiaalne olukord), ei vastatud tema kirjadele. Sellest tegi kinnipeetav järeldused, et perekond ei hooli temast enam ning ta tundis end hüljatuna ja tõrjutuna. Edasiselt muutus kinnipeetav närviliseks, ta

süüdistas nii ennast, oma perekonda kui ka kõiki teisi selles, et ta viibib kinnipidamisasutuses ning ka selles, et ta on üksi jäänud. Seoses vihaga kõige vastu, kasutas kinnipeetav nii vaimset kui füüsilist vägivalda kaaskinnipeetavate suhtes. Ta ei hoolinud ei vangistust reguleerivatest õigusaktidest ega ka vangide oma seadustest – muutus ükskõikseks teda ümbritsevasse ühiskonda. Küsimusele, miks ta elas ennast välja teiste peale, vastas kinnipeetav, et soovis teistele sama läbielamist, mis oli toimunud temaga. Ta kasutas vägivalda teiste suhtes, sest arvas, et see aitab unustada tema enda läbielamisi.

Antud situatsioonist võib järeldada, et ka tõrjutusest võib alguse saada vägivald (Chazan jt 2001:146).

Vägivald vanglas võib alguse saada ka suhtlemisprobleemidest. See tähendab seda, et nii kinnipeetava vanusest sõltuvalt kui ka keeleoskusest tulenevalt ei saada üksteisest aru, ei mõisteta teineteise tahtmisi ja soove. Näiteks loob ühine keel (sõnaline, sama keel nt. Eesti keel) võimaluse fikseerida tegevuse käigu ja tulemused. Mida rikkalikum on keel ja suhtlemine, seda arenenum ja rikkam on ka inimene (Bachmann jt 2001:191).

Suhtlemisprobleemide juures tuleb Viljandi Vanglas tähelepanu pöörata ka kinnipeetava noorusele ning sellega kaasnevale väikestele elukogemustele. Uurimuse käigus tuli välja tõsiasi, et situatsioonid, mida oleks võinud lahendada ka sõnadega, lahendati tihti füüsilise vägivaldaga kasutamise teel. Noored kinnipeetavad ei oma sellist nii õelda kogemuste pagasit, et nad suudaksid ennast vajalikul määral väljendada. Sellest võib järeldada, et neil puudub piisav väljendusoskus (Lisa 2).

Täiskasvanute vanglas tunnistatakse kinnipeetava puhul tema vaimset võimekust – on teistele kasulik, oskab kirjutada häid kaebekirju. Tunnistatakse ka füüsilisi omadusi. Noortevanglas tunnistatakse vaimseid võimekusi väga vähe, sest noored, kes vaevlevad suure tunnustusvajaduse käes, ei ole sugugi varmad tunnistama kaaslaste positiivseid omadusi ka siis kui need on realselt olemas. Tunnistatakse jõudu (Rässa 2004:19).

Jõu tunnistamiseks võidakse sundida siis füüsiliselt endast nõrgemaid tegema kõlvatuid asju nagu näiteks sunnitakse teisi seksuaalvahekorda, sunnitakse koristama, enda pesu pesema. Seda kõike sellepärast, et näidata, kui „kõva mees” ta on. Enda positsiooni

hoidmiseks või selle parandamiseks kasutatakse sageli füüsilist vägivalda. Uurimusest nähtub, et ajendiks teise kinnipeetava suhtes vägivalda kasutamiseks oli teise kinnipeetava niinimetatud vastuhakk. „ Ta ei tahtnud teha seda, mida ma tal käskisin teha. Teised vaatasid ju ka pealt ja sellepärast ma teda löingi, muidu teised arvavad, et ma ei saa nendega („piidritega”) hakkama” (Lisa 2).

3.5 Kinnipeetavate vahelise vägivalda tagajärg

Vaimse vägivalda tagajärgedeks on teise inimese allasurumine, tema psühholoogia muutmine oma tahtele. Teine isiksus kaotab oma identiteedi – muutub vastavalt teiste tahtmistele ning allub neile.

Vaimse vägivalda kasutamise tulemuseks on kinnipeetavatel tekkinud veel suurem viha teiste vastu. Eriti tekib viha nende vastu, kes kasutasid nende suhtes vaimset vägivalda. Ükski inimene, sealhulgas ka kinnipeetav ei suuda nii öelda lõpuni taluda igasuguseid alandusi ja kannatusi. Kuskil on ka piir. Tagajärjena „plahvatab” inimese sees kogunenud viha ning see võib väljenduda kas siis enesevigastuses, vaimse vägivalda kasutamises teiste suhtes või ka füüsilise vägivalda kasutamises teiste isikute suhtes.

Füüsiline vägivalda kasutamise tagajärjena tekivad teisel inimesel, kinnipeetaval, ajutised või jäädavad tervisekahjustused. Füüsilise vägivalda kasutamisel võib saabuda ka teise inimese surm.

Kinnipidamisasutuses vägivalda ohvriks langenu võtab selle endaga kaasa ka vanglast vabanedes. Inimese psüühilist seisundit mõjutanud läbielamised mõjutavad inimest ka edaspidises elus. Kui viha selle vastu, mis tehti inimesega vanglas olles ei lahtu, siis vabanedes kannab ta selle üle seal viibivatele inimestele. Eriliselt väljendub selline tegevus siis, kui vanglast vabanenu pruugib alkoholi. Seoses alkoholi tarvitamisega langeb pidurdusmehhanism, mis on vajalik enesekontrolliks, tegelikkuse adekvaatseks tunnetamiseks ja sellele häireteta reageerimiseks ehk kohastumiseks (Bachmann jt 2001:126).

3.6 Kinnipeetavate vahelise vägivalda mõjutamine

Kui vanglas on toimunud kinnipeetavate vahel kas siis vaimse või füüsilise vägivalda kasutamine, siis kõige kiirem ja lihtsam viis sellega tegelemiseks on kinnipeetavad paigutada kas siis kartserisse või eraldada teistest kinnipeetavatest (Vangistuseseadus 2000: § 12 § 63, § 69). Kuigi vangistuseseaduse antud paragrahvide alusel saab vägivalda vanglas ennetada, ei saa siiski nende alusel või kasutamisel süüvida kinnipeetava mõtlemisse või probleemide lahendamisele ning nende kõrvaldamisele. Vanglas on välja töötatud programmid, mis oma sisu poolest aitavad kaasa ka suuremal või vähemal määral vägivalda ennetamisele.

3.6.1 Viha juhtimine

Sotsiaalõppe programm „Viha juhtimine” on üks vanemaid vanglas praktiseeritud programme, mida viiakse Eesti vanglates läbi alates 2001. aastast. „Viha juhtimine” on kognitiiv-käitumuslik lühikursus, kus töötatakse oma mõtlemise ja käitumisega. Programm on suunatud agressiivse ja äkilise käitumisega kinnipeetavatele. Kursus koosneb loengutest, näidisolukordade jälgimisest, rollimängudest, aruteludest ja kodutöödest (Justiitsministeerium:12).

Programmi „Viha juhtimine” raames osaleb korraga kaheksa liikmeline kinnipeetavate grupp. Kursusest osavõtmine toimub kinnipeetava enda avalduse ehk siis vabatahtlikkuse alusel – sundida kedagi ei saa. Järgitakse mõtet, et ei saa muuta inimest, kes seda ei taha.

Tunnid toimuvad reedeti, õppetunni kestvus on kuni poolteist tundi ning ühe kursuse raames viiakse läbi üheksa õppetundi. Kursus viiakse läbi sotsiaaltöötajate poolt.

Kursuse eesmärgiks on:

1. Täiendada kursusest osavõtjate teadmisi sellest, mis nendega toimub vihastades;
2. Selgitada osavõtjatele, miks on vaja ärritust kontrollida;
3. Selgitada osavõtjatele, miks on vihajuhtimine vajalik;
4. Parandada osavõtjate oskust oma viha talitseda;
5. Anda osavõtjatele võimalus harjutada viha valitsemist rolliharjutuste abil;

Kursuse metoodika: 1. Sissejuhatav loeng, 2. Rühmaarutelu, 3. Oskuste harjutamine ja kordamine, 4. Rolliharjutused, 5. Koduülesanded.

Töövahenditeks on videoseadmed, pabertahvel, õppematerjalid, helikassetid, videokassetid, kileprojektor.

Tunni ülesehitus koosneb eelmise tunni kordamisest, koduülesannete läbivaatamisest, ülevaate andmisest tunni sisust – rolliharjutused ja video vaatamine, tagasiside ning koduülesannete andmine.

Teemad mida kursuse raames käsitletakse on:

1. Sissejuhatus;
2. Viha juhtimise viisid – viha kasvamine;
3. Omaenda mõtete uurimine;
4. Kontroll vihastamise füüsiliste ilmingute üle;
5. Viha väljendamine asjalikul viisil;
6. Kriitika ja solvangute käsitlemine;
7. Rühma surve ja vihastamise õigustamise;
8. Õpitu kordamine;
9. Kirjalik eksam õpitust, tunnistused ning pidulik lõpetamine;

Kursus ei hoiä ära vihastumise tunnet, vaid tähtis on, et inimene juhib ise viha, mitte viha inimest. Eesmärgiks on näidata, et halbade tagajärgedeni viivat mõtlemis- ja käitumisstereotüüpi on võimalik vältida.

Programmist ülevaate saamiseks on läbi viidud intervjuu Viive Hommukiga.

3.6.2 Vabaduse lävel

Programmi eesmärgiks on rehabiliteerida kinnipeetavad eluks tavaühiskonda, õpetades neile positiivset mõtlemist, pakkudes võimalust veeta aega koos perega ning toetades peresid, kus poeg viibib kinnipidamisasutuses (Justiitsministeerium:48).

Vestlusest Viljandi Vangla sotsiaalosakonna juhataja kohusetäitja Viive Hommukiga, kes viib ka läbi programmi, selgub, et antud programmiga tahetakse õpetada vabanevaid kinnipeetavaid elu nägema teise nurga alt kui seniajani kinnipeetavad on harjunud nägema. Kinnipeetavatele õpetatakse tahet vabaduses toime tulla vanglas omandatud subkultuuri mõju ning abitusega, süvendatakse teadmisi tervisekäitumisest, kehalise, sotsiaalse võimekuse säilitamisest. Antud programmi raames õpetatakse ka enesekindlamat esinemist, efektiivseid viise konfliktide lahendamiseks, positiivset mõtlemist ja elukäsitlust. Samuti selgitatakse kuidas koostada CV-d (curriculum vitae) ning muud eluks vajalikku, nagu ka vastutuse võtmist ja eneseväärtustamist.

Üheks programmi osaks on ka väljasõidud, mis pakuvad kinnipeetavatele ja nende peredele võimaluse väljaspool vanglat koos olla ning oma suhteid parandada. Vanematele peetakse loenguid, kuidas aidata pojal eluga vabaduses toime tulla. Programmi raames on käidud Soomaal ja mitmed korrad Viljandi linnas ekskursioonil (Justiitsministeerium:49).

Programmi läbimine aitab ennetada vägivaldset käitumist just vastutuse võtmise, eneseväärtustamise ning samuti peresuhete hoidmisega. Kindlasti aitab vägivalda ära hoida ka konfliktide efektiivsete viiside lahendamine.

3.6.3 EQUIP

EQUIP on mitmeosaline programm, mis aitab välja töötada individuaalse arenguplaani. Programm ühendab kaaslaste abistamise rühmameetodeid kognitiivse arengu ja oskusi kujundava lähenemisega ning on spetsiaalselt kavandatud motiveerimaks ja õpetamaks antisotsiaalselt käitunud noori, et nende mõtlemine ja käitumine muutuks vastutusrikkamaks. Programm püüab välja tuua sihtrühma noorte positiivset potentsiaali, tuvastades samal ajal nende probleemid kolmes valdkonnas: kognitiivsed häired, sotsiaalsete oskuste puudujäägid ja mahajäämus sotsiomoraalses arengus. EQUIP programm selgitab, et noored vastutavad oma käitumise eest, mis on oluline just kohtulikult karistatud noorte puhul. Nõudes vastutustundlikku käitumist austatakse noori ja usutakse, et nad on võimelised oma puudujääke ületama- teisisõnu usutakse nende positiivsesse potentsiaali

Programm lähtub isiksuse enda mõtlemisest ning enda aitamise tahtmisest – inimene ise ärritab end üles ennast kaitsma hakates. EQUIP õpetab mõtet juhtima ja iseendaga arutlema ja ennast rahustama. Kui programmis „Viha juhtimine” lähtutakse situatsioonidest, siis EQUIP lähtub mõtlemisest – otsitakse mõtet (algpõhjus), mis viib agressioonini. Kui alapõhjus leitud, tegeletakse selle mõtte arendamisega agressiooni lahendamiseni ning mõtteni, kus vägivaldse ja agressiivse mõtlemise asemel tuleb mõelda teisiti – leida niiõelda ka halvas mõttes hea mõte. Sellega õpetatakse oma mõtteviisi suunama – ennast avama, teisiti mõtlema.

EQUIP'i läbiviijaks Viljandi Vanglas on sotsiaalpedagoog Helle Fuks, kelle sõnul selle programmi läbija on viisakam ning abivalmim ja koostöö altimad. Samuti osatakse mõelda ratsionaalsemalt, olukorda ja oma mõtteid kontrollida. Agressiivsetes olukordades ei lähtuta mõttest, et nagu sina mulle nii mina sulle – vaid rõhutakse stabiilsusele. Stabiilsus mõtlemises ning käitumises aitab ennetada ning vähendada vägivaldset käitumist.

Programmist „EQUIP” ülevaate saamiseks viidi läbi intervjuu programmi läbiviija, sotsiaalpedagoog, Helle Fuksiga.

3.6.4 Muusikateraapia

Sihtgrupp: neli noorukit (kuueteistkümne kuni üheksateistkümne aastased)

Näidustus: Psüühilised ja füüsilised pinged vangla situatsioonis.

Teraapia vajaduse põhjendus: noorukid on eluga pahuksisse sattunud, neil oli palju probleeme vabaduses, probleeme on ohtralt ka vanglamüüride vahel. Teraapia abil saab noorukeid tuua muusikamaailma ning neid sel teel positiivselt mõjutada ja arendada. Muusikateraapia abil on võimalik noorukite tundemaailma rikastada ning nende emotsionaalset vastupanuvõimet suurendada. Muusika abil on võimalik tugevdada ego struktuure, mis omakorda võib viia tulemuslikumale probleemide lahendamisele.

Muusikateraapia eesmärgid:

1. Arendada sensitiivsust, tolerantsust kaaslaste tegevuse suhtes ning omavahelist suhtlemisoskust;
2. Pakkuda võimalust noorukitele rütmipillidel improviseerides endast välja elada negatiivsed emotsioonid ning enda tundeid väljendada;
3. Arendada muusika kuulamise oskust, kujutlusvõimet, mälu, tähelepanu ja fantaasiat;
4. Toetada ja korrastada noorukite isiksust ja tasakaalu, et nad suudaks toime tulla iseenda ja ümbritsevaga;
4. Parandada noorukite enesehinnangut;
5. Vähendada vastutustundetut käitumist;
6. Arendada sotsiaalseid konflikte vältivat käitumist;
7. Tervendada noorukite tundeelu.

Seansside arv: kümme seansi. Ühe seansi pikkus: poolteist tundi.

Kasutatavad tehnikad: muusika kuulamine, muusika maalimine, kujutlusmatkad, musitseerimine.

Muusikateraapia põhiliseks eesmärgiks töös noortega on võimaldada neil enamasti musitseerides, aga ka muusika kuulamise abil sotsiaalselt aktsepteeritaval viisil endast välja elada negatiivsed emotsioonid ning agressiivsus. Sageli on nende agressioonide taga hoopis sügavamad probleemid, mis tõrjutakse teadvusest just nendesamade asotsiaalsete tegudega.

Noortel on sageli raskusi enda verbaalsel väljendamisel. Neis on segased tunded, millele ei oska nime leida ning mille väljundiks on tihti agressioon. Leidub neid, kes isegi ei tea, milline on nende tõeline „mina.“ Muusika on siin heaks vahendiks mitteverbaalsel eneseväljendamisel ning enese tundmaõppimisel, mis kindlasti aitab kaasa ka vägivalda ennetamisele.

Programmist „Muusikateraapia“ ülevaate saamiseks viidi läbi intervjuu programmi läbiviija, spetsialist – hariduskorraldaja, Marju Lellega.

3.6.5 Kunstiteraapia

Programmi „Kunstiteraapia” raames osaleb korraga kaheksa liikmeline kinnipeetavate grupp. Kursusest osavõtmine toimub kinnipeetava enda avalduse ehk siis vabatahtlikkuse alusel – sundida kedagi ei saa. Järgitakse mõtet, et ei saa muuta inimest, kes seda ei taha. Tunnid toimuvad esmaspäeviti, õppetunni kestvus poolteist tundi ning ühe kursuse raames viiakse läbi kakskümmend kuus õppetundi. Kursus viiakse läbi sotsiaaltöötajate poolt. Töövahenditeks kursuse raames on helikassetid (vajadusel osavõtjate valikul), magnetofon, diktofon, pliiatsid, paberid, värvid, käärid, liim.

Kursuse eesmärgiks on:

1. Luua turvaline keskkond;
2. Aidata osavõtjal mõtestada oma elu hetkesituatsiooni;
3. Aidata leida uusi ja põnevaid perspektiive;
4. Kasutada erinevaid tehnikaid;
5. Aidata näha suhteid osavõtjates enestes;
6. Aidata näha suhteid teiste isikute ja maailmaga.

Kursuse metoodika:

1. Sissejuhatus kunstiteraapiasse (püüdlusharjutuste mõiste), avalduste vastuvõtt;
2. Individuaalne test, püüdlusharjutus „Kingitus vanamehelt”;
3. Loom;
4. Mahajäetud maja;
5. Hea / halb;
6. Koht;
7. Elusituatsioon; laevareis;
8. Saarel; rannas;
9. Leitud üllatus;
10. Mina;
11. Tagasiside osavõtjalt, kokkuvõte ning pidulik lõpetamine.

Programmist „Kunstiteraapia” ülevaate saamiseks viidi läbi intervjuu Viljandi Vangla sotsiaaltöötaja Lilian Sõbraga.

Vägivalla ennetamise seisukohalt aitab programm osavõtjal näha ja luua suhteid teiste isikutega – nii teiste kinnipeetavate kui ka ülejäänud maailmaga.

3.6.6 Vestlusring

Programmi „Vestlusring” raames osaleb korraga kaheksa liikmeline kinnipeetavate grupp. Kursusest osavõtmine toimub kinnipeetava enda avalduse ehk siis vabatahtlikkuse alusel – sundida kedagi ei saa.

Tunnid toimuvad kolmapäeviti, õppetunni kestvus poolteist tundi ning ühe kursuse raames viiakse läbi kümme ja pool õppetundi. Kursus viiakse läbi sotsiaaltöötajate poolt.

Kursuse eesmärgiks on:

- 1) Luua turvaline keskkond;
- 2) Aidata osavõtjal mõtestada oma elu hetkesituatsiooni;
- 3) Aidata leida uusi ja põnevaid perspektiive;
- 4) Aidata näha suhteid osavõtjates enestes;
- 5) Aidata näha suhteid teiste isikute ja maailmaga ning aidata tõsta moraalse mõtlemise palet ja enesehinnangut.

Kursuse metoodika koosneb sissejuhatusest, rühmaarutelust, individuaalsest arutelust iga osavõtjaga, praktiliste oskuste harjutamisest, rollimängudest ning lõpetamisest ja tagasisidest. Töövahenditena kasutatakse televiisorit, diktofoni, magnetofoni, pabertahvli, markerit, helikassette, videokassette ning videomagnetofoni.

Antud programm aitab parandada suhtlemisoskust ning tõsta moraalsel mõtlemist, mis aitab ennetada vägivaldse käitumist ja mõtlemist.

Programmist „Vestlusring” ülevaate saamiseks viidi läbi intervjuu Viljandi Vangla sotsiaaltöötajate Lilian Sõbra ja Ivo Pajuga.

4. VÄGIVALD KINNIPÉETAVATE JA TÖÖTAJATE VAHEL

4.1 Vaimne vägivald

Kinnipeetavate ja töötajate vaheline vägivald seisneb paljuski üksteise alandamises. Töötajad tunnevad endal olevat võimu kinnipeetavate üle ning tahavad seda igal tingimusel näidata ja rakendada. Võim tähendab funktsionistlikust perspektiivist lähtudes võimet ühiskonna tasandil valitseda ja säilitada grupisest korda (Hess jt 200:174).

Enamasti tehakse seda teiste kinnipeetavate nähes või juuresolekul, et ka teistesse oma niioelda üleolekut sisendada. Uurimusest nähtus, et üks suuremaid vaimse vägivald kasutamise tunnuseid kinnipeetavate kohta töötajate poolt on alandamine. Samuti on kinnipeetavad ära märkinud ka sellise vaimse vägivald liigi nagu on vale asja peale surumine, ehk siis valesüüdistus või laim (Lisa 2).

Vanglatöötajad märgivad kinnipeetavate poolt vaimse vägivald kasutamisenä provotseerimist, roppude sõnadega solvamist, sihilikku valetamist, tagarääkimist, sildistamist (Lisa 1).

Kinnipeetavad kasutavad neid väljendeid ja tegevusi, mida vanglatöötajad peavad vaimseks vägivaldaks, enamasti selleks, et pöörata millelegi tähelepanu, peamiselt endale. Selleks tekib kinnipeetaval vajadus põhiliselt kahest aspektist lähtuvalt: 1) tegevusetus ja sellega kaasnev igavus, 2) tähelepanuvajadus. Tegevusetuse kinnipidamisasutuses tekitab olukord, kus kinnipeetav ei käi koolis, ei käi tööl. Samamoodi on seatud piirangud näiteks spordiga tegelemiseks. Ka vanglatöötajad ei jõua kõigiga üheaegselt tegeleda. Kuna tegemist on noorte kinnipeetavatega, siis öeldakse ja tehakse asju ennem, kui mõeldakse. Tagajärgedest saadakse aru alles hiljem. Kuigi kinnipeetav ei pruugi teatud oma tegevustes ja mõtetes ja väljendamisest olla pahatahtlik, riivab tehtud tegu ikkagi vanglatöötajaid. Tähelepanu mõistena tähendab psüühilise tegevuse suunamist ja kontsentreerumist objektile, millel on isiksuse jaoks püsiv või situatsiooniline tähtsus (Bachmann jt 2001:233).

Antud mõiste panek vangla keskkonda ja kinnipeetavate poolt vaadatuna, tahavad kinnipeetavad psüühilise tegevuse suunamist ja kontsentreerumist enda poole. Tähelepanu vajaduse võib tingida ka tegevusetus ja igavus, kuid kindlasti ka mingil määral abituse või üksinduse tunne. Kinnipeetavad vajavad nii õelda vanemlikku tähelepanu või siis nõuannet ning selle saamiseks pöörduvad vanglatöötajate poole, kuid sageli väljendusoskuse vähesusega võib pöördumine muutuda solvavaks. Pöörduakse näiteks vanglatöötaja poole kinnipeetavate seas kasutusel oleva slängiga – „ment”, „oleks vaja pasaaritada”, „stõrr” ja muu selline (Ilm jt 2003:80-90).

4.2 Füüsiline vägivald

Vanglas esineb kinnipeetavate ja töötajate vahel ka füüsilist vägivalda. Alguse saab see tihti vaimsest vägivallast või siis ühe osapoole provotseerivast käitumisest. Uurimusest nähtus, et Viljandi Vanglas mõistetakse füüsilise vägivallana töötajate ja kinnipeetavate vahel peksmist, tahte vastaselt kinnihoidmist, vee loopimist, otsest rünnakut teise inimese suhtes (Lisa 1; 2).

Aastal 2005 suvel juhtus Viljandi Vanglas intsident, kus vanglatöötaja suunas visati kinnipeetava poolt vett, millega vanglatöötaja pihta sai. Kursusetöö käigus, aastal 2006 küsiti kinnipeetava käest, mis ajendas teda sellisele teole. Kinnipeetav vastas, et oli liialt palju kannatanud kaaskinnipeetavate poolt temale suunatud vaimse vägivalla all. Et sellest pääseda oli kinnipeetav nii õelda nurka surutud, kus ta ei leidnud muud väljapääsu, kui lasta ennast kartserisse paigutada. Seda seeläbi, et kasutas juba füüsilist vägivalda kolmanda isiku suhtes, kes ei olnud süüdi selles, et teda koheldi vääralt. See on näide sellest, kuidas vanglatöötaja puhul kasutatakse füüsilist vägivalda temast mitte sõltuvalt. Samas näitab selline intsident, milleni võib viia vaimne vägivald.

4.3 Vägivalla mõju

Igasugune vägivald inimese suhtes mõjutab inimest nii vaimselt kui ka füüsiliselt. Kinnipeetava poolt vanglatöötajate suhtes kasutatud vägivalla tulemuseks võib olla töötaja surm, halvatus, psüühilised häired. Samamoodi mõjub otsene vägivald töötajale ka selliselt, kus otsustatakse töölt lihtsalt ära minna, sest ei suudeta taluda vägivallatsemisest tulenevaid pingeid.

Kinnipeetavale mõjub vanglatöötaja poolt vägivalla kasutamine suuresti usalduse kaotamisega. Ei usaldata enam sellist töötajat, kes on teiste kinnipeetavate juuresolekul teda alandanud või mõnitanud. Samuti ei suhtuta hästi sellisesse inimesse, kes on väärtalt (vangla keeles ilmaasjata) kasutanud füüsilist jõudu.

4.3 Vägivalla mõjutamine

Uurimusest selgus, et enamuses vägivalla esinemise juhtumistest lasub süü vanglaametnikul. Põhilise probleemina tuli välja, et paljud vanglatöötajad ei täida oma teenistuskohustusi korrektselt, seda just kinnipeetavatega suhtlemisel. Samuti ei oska töötajad objektiivselt suhtuda kinnipeetavatega seonduvatesse probleemidesse ja nendele lahenduste leidmisesse. Suhtutakse liiga pealiskaudselt. Järeldusena võib välja lugeda, et vanglas töötab ametikohtade piires ebakompetentseid ja ebapädevaid inimesi (Lisa 1).

Vägivalla ärahoidmiseks või selle alandamiseks on vanglatöötajad välja pakkunud järgmised lahendusvariandid personali tegevuse kohta: 1) vanglatöötajad peaksid teadma oma ametikohustusi ning neid järgima, 2) vanglatöötajad peaksid paremini tundma seadusi, 3) personali parem motiveerimine, 4) viia läbi pidevaid täiendkoolitusi, seda just psühholoogia tasandil (teada kinnipeetava mõtlemist teatud situatsioonides) (Lisa 1).

Vägivalla ärahoidmiseks või selle alandamiseks on vanglatöötajad välja pakkunud järgmised lahendusvariandid kinnipeetavate tegevuse kohta: 1) kinnipeetavate paigutamine väiksemakohalistesse kambritesse, 2) suunama kinnipeetavaid viha ja vägivallaga seonduvatele grupitöödele, 3) karmistada karistusi (distsiplinaarkaristused) (Lisa 1).

Vanglatööga aastaid seotud olnud Uno Ilm on öelnud: „ . . . Vanglaametnik on tegelikult universaalne inimene. Vangid tulevad meile erinevate probleemidega. Nad vajavad abi ja suunamist. Vanglatöö nõuab töötajalt ausust, objektiivsust. Mitte kunagi ei tohi inimest alandada.” (Kase 2002:319).

4.4 Kinnipeetavate ja töötajate vaheline vägivald maailmas

Eesti vanglasüsteem ei ole kokku puutunud suuremahulise vägivalla kasutamisega ametnike poolt. Küll aga on näiteid maailmast, kus eksperimentaalselt või siis realselt on töötajate poolne vägivald muutunud suuremahuliseks ja raskete tagajärgedega sündmusteks. Zimbardo eksperiment, mille toob välja ka Alar Ambos Sisekaitseakadeemia 2005. a lõputöös ning sündmused Abu Ghraibis on ühed markantseimad näited ametnike poolsest vägivallast, mida on kohatud seoses vanglaga (Ambos 2005:20).

4.4.1 Zimbardo eksperiment

20-nda sajandi kuulsaim vägivallaga seotud uuring, mis on tehtud seoses vanglaga. Eksperiment viidi läbi 1971 (Zimbardo 14.04.2007).

Zimbardo katsest on väga hästi näha, mida inimesega võib teha olukord, kui inimene ise ei kontrolli hetkeolukorda ning palju sõltub ka teistest. Näiteks mäss juba teisel hommikul – üks mees sellega hakkama poleks saanud. Oli vaja teatud koostööd, mõtlemist. Samas elati oma rolli sedavõrd palju sisse, et inimesed unustasid, kes olid nad enne ja kus ning milleks nad hetkel seal olid. Paratamatus, kui mitu inimest pannase kokku ühte kohta, siis nende vaim frustreerub, kuigi alguses on kõik hästi. Samamoodi oli ka katse ajal, kui peale mässu, mis ei täitnud oma eesmärki, paljud vangid lihtsalt sattusid oma kinnisesse maailma, sulgusid ennast. Muututi ükskõikseks.

Kindlasti mängib inimese elus suurt rolli rutiin. Antud katse puhul oli selleks vangla – päevakord, söök, inimesed. Ainukeseks vahelduseks mõtlesid valvurid vahepeal välja uusi karistamise viise. Rutiini mõju on ka tavaelus väga kõvasti tunda. Näiteks, kui inimene on

kodune, ei käi väljas, ei suhtle teistega, ei käi tööl – iga päev üks ja seesama koht, samad tegemised. Samamoodi muutub ka selline inimene loivaks, laisaks, ükskõikseks teiste ja maailma suhtes.

Isikud, kes eksperimendis osalesid valvuritena, täitsid niiöelda oma kohustusi. Nad hoidsid korda või vähemalt tahtsid seda teha ning tegid seda ka vahendeid valimata ja mõteldes välja uusi karistusi kinnipeetavate vaoshoidmiseks. Mida aeg edasi, seda rohkem elati rolli sisse, seda rohkem andis munder neile arusaama võimust ja positsiooniks. Näide võimu liialdusest ehk siis sellest, kuidas inimestele võim „pähe lööb“. Märki niinimetatud kaine mõistusest polnud enam ollagi, sest olukord kontrollis inimese mõistust.

Palju andis nii valvuritele kui ka vangidele juurde anonüümsus. Nimede asemel numbrid. Nime, mis on olemas juba sünnist saati ja ainuke asi, mis on päriselt enda oma ning mida ära võtta ei saa, kaotamine võttis minu arvates vangidelt nende isikupärast ühe osa. Valvuritele aga andis see turvatunde ning kindluse, samamoodi said valvurid kindlasti ka teatud jõudu ka vormist ning oma imepärestest prillidest. Kui ühtne numbrisüsteem tegi väikese augu sisse vangide enesekindlusele, siis halliks massiks muutumiseks andis hoogu juurde kindlasti ka ühtne vangi vormiriietus ja ahelad, samamoodi ka valvurite käitumine ning karistused.

4.4.2 Abu Ghraib

Abu Ghraib on vangla Iraagis, kus USA väed hoidsid sõjategevuse käigus vahistatud isikuid. Abu Ghraibis toimunud sündmused, mis seisnevad suuresti vangide piinamises ja julmas kohtlemises, vapustasid tervet maailma.

Texase sõjaväekohus mõistis USA sõduri süüdi Iraagis vangide väärkohtlemises Abu Ghraibi vanglas. 36-aastase Charles Graneri kohtuistung kestis neli päeva. Mehe väitel solvas ta vange lõbu pärast ning süüdi ennast ei tunnistanud, kuna Graneri kaitsjate sõnul täitis mees kõrgemalt poolt saadud käske. Granerit ootab nüüd kuni 15-aastane vanglakaristus sõjaväevanglas. Muuhulgas süüdistati Granerit selles, et ta sundis alasti vange inimtüramiide moodustama, alasti vangide piinamises ja selle pildistamises (Profile: Charles Graner <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/4176885.stm> , 05.04.2007).

5. VÄGIVALD TÖÖTAJATE VAHEL

Üheks olulisemaks töö eesmärgi saavutamiseks ning organisatsiooni püsima jäämise ja pideva arengu aluseks võib lugeda tugevat ja head töötajate meeskonda. Vanglasüsteemis on ühtse ja tervikliku töötajatest meeskonna osatähtsus väga suur. Et täita vangistuse eesmärgi peab töökollektiiv tegutsema ühtse meeskonnana. Ainult nii võib jõuda seatud eesmärkideni (Valk 2003:11).

Kui organisatsioon nagu ka Viljandi Vangla on oma töötajate arvu poolest üpris suur, siis ei saa kuidagi arvata või nõuda, et kõik vanglatöötajad mõtleksid ja tegutseksid ühtemoodi. Siinkohal tekivadki töötajate vahelised konfliktid, sest ei suudeta võtta vastu ühtset kõigile sobivat otsust.

Konflikt on inimestevaheline vastuolu. Konflikti korral takistab ühe osapoole tegutsemine teiste eesmärgi saavutamast (Valk 2003:207).

Viljandi Vangla töötajate seisukohalt loetakse vägivallaks kolleegide poolt esitatavaid võimatuna näivaid nõudmisi, ettepanekute ignoreerimist, vasturääkivaid korraldusi, tagarääkimist, vale teabe esitamist. Uurimusest nähtus ka asjaolu, et mida kõrgemal ametikohal on inimene, seda vähem on ta tundnud vägivalda kolleegide poolt. Samuti võib tuua ka ealise eripära, see tähendab, et ka vanusest võib sõltuda kolleegide poolt vägivalda kasutamist. Mida vanem on töötaja, seda vähem tunneb ta kolleegide poolt vägivalda esinemist tema suhtes (Lisa 1). Sellest võib teha järelduse, et aastatega tulevad kogemused ning mõningaid vägivalda märke, mida ka nooremad töötajad peavad vägivallaks, ei panda tähele või ei võeta seda tõsiselt.

Igasugused konfliktid ja vägivalda kasutamised pärsivad inimeste töövõimekust. Inimesed ei suuda kontsentreeruda enam põhilisele, oma tööülesannetele, vaid mõtlevad tema suhtes toime pandud vägivalda peale. Sageli üritavad inimesed ennast kaitsta, kuid sinna läheb energia ja tahe, mida tegelikult peaks suunama töö tegemisse.

Vägivaldsuse tagajärjed varieeruvad üksikisikute puhul, ulatudes motivatsiooni puudumisest ja vähenenud eneseusust oma tööülesannete täitmisel kuni stressini ning

füüsilise või psühholoogilise tervisekahjustuseni. Vägivald võib põhjustada hirmu, foobiaid ja unehäireid. Vägivald mõjutab samuti töökollektiivi, sest inimesed, kes töötavad hirmu ja vimma keskkonnas, ei suuda anda endast parimat. Negatiivsed mõjud organisatsioonile peegelduvad suurenenud absentismis, vähenenud motivatsioonis, vähenenud tootlikkuses, töösuhete halvenemises ja raskustes uute töötajate saamisel (Tööga... 14.04.2007).

Konflikt on vältimatu, kui kõvasti me ka ei üritaks seda vältida (Valk 2003:207). Sellega seonduvalt ei ole ühtseid lahendusi ja võtteid, kuidas saaks vältida vägivalda tekkimist töötajate vahel organisatsioonis ehk siis vanglas, küll aga peaksid töötajad omavahelised konfliktid selgeks rääkima ning sellega seoses vajadusel ka muutma töö korda.

6. PROGRAMMID TÖÖTAJATELE

Vägivallaga kokkupuutel, selle ennetamisel ning lahendamisel, samuti mõistmisel ja olukordadest ülesaamisel, on asutuses vajalikud erinevad programmid töötajatele. Nii nagu ka kinnipeetavatele on loodud erinevad sotsiaalsed programmid, mis aitavad vägivaldsust ja sellega seonduvat ennetada ja ära hoida, on samuti Viljandi Vanglas loodud programmid, mis aitavad mõista vangla kui organisatsiooni põhimõtteid, selles peituvaid ohte ning toimetulekut vägivallaga seonduvates olukordades. Eriti oluliseks võib lugeda uutele töötajatele mõeldud programme, mis aitavad inimesel paremini mõista ja tunnetada ohtu, toimetulekut erinevates olukordades ning samuti ka meeskonnatöö vajalikkust ohtlikes situatsioonides. Uue töötaja valest käitumisest või valest suhtumisest ja suhtlemisest võib tekkida vägivaldne olukord.

6.1 Uue töötaja sisseelamisprogramm

Sisseelamisprogrammi eesmärk on uue töötaja võimalikult kiire liitmine vangla töökorraldustega, eesmärgiga kujundada uue teenistuja arusaama organisatsioonikultuurist ning muuta sisseelamine ametiülesannete täitmine hõlpsamaks. Lähtutakse asutuse töökorraldustest ning uue töötaja individuaalsetest ja ametialastest vajadustest. Tulu, kasu saavad nii asutus kui ka töötaja – ühelt poolt efektiivselt ja kiirelt teadmisi ja oskusi omandav uus töötaja ning teiselt poolt tahtmine ning organisatsioonikultuuri arvestav ning toetav tööline. Uuele töötajale määratakse tugiisik, kes siis tutvustab ja õpetab asutuse põhimõtteid ja töö korda.

Sisseelamisprogramm koosneb lühiajalistest üritustest uue teenistuja esimestel tööpäevadel ja pikemaajalisest üritustest, mis üldjuhul kestavad kuni 2 kuud, kuid võivad kesta kuni katseaja lõpuni (üldjuhul vanglaametnikel 1 aasta, riigiametnikel 6 ja abiteenistujatel 4 kuud). Uue teenistuja nimi, ametikoht ning teenistusse asumise kuupäev edastatakse e-posti teel kõigile vangla töötajatele, samuti tutvustatakse tugiisiku poolt uut töötajat teistele asutuse töötajatele. Lühiajaline üritus sisaldab veel ka töötaja tutvustamist vanglas kehtivate õigusaktidega ning asutuse territoriaalset paiknemist – ringkäik territooriumil.

Pikemajaliseks ürituseks loetakse vestlusi uue töötajaga osakonnajuhataja poolt, ülesannete selgitamist, juhendamist, kontrollimist. Reeglite ja asutuse kultuuritavade tutvustamist. Samuti pakutakse uuele töötajale tugiisiku poolt praktilist ja emotsionaalset tuge asutusega kohanemisel.

Programmi olulisus tuleneb sellest, et uus töötaja saaks aru ja tajub, millist ohtu võib ta ise ning millist ohtu võidakse talle tekitada vale käitumise ja suhtlemise tagajärjel, millest võib lõpuks välja kujuneda vägivaldne olukord (Viljandi Vangla direktori käskkiri nr 1, 05.01.2007).

6.2 Mentorlus

Mentorit loetakse kogenuks nõustajaks ja toetajaks, eeskujuks ning õpetajaks. Mentorlus on kahe inimese koostöösuhe, kus kogunud mentor annab oma teadmised ja kogemused alustava isiku käsutusse. Mentori roll on innustada ja suunata isikut mõtlema nii, et viimane leiaks ise oma probleemidele parimad lahendused. Mentor pakub võimalusi ja avab ukсед, kuid otsused langetab ja nende eest vastutab isik ise (Mentorlus 12.03.2007).

Antud programmis osalejaga on viidud läbi intervjuu, kus intervjueeritav on vanglas keskastme juht (peaspetsialist-korrapidaja) ning töötanud vanglas ligi 10 aastat. Programmis osalemine andis intervjueeritavale uue lähenemisviisi oma alluvate probleemide nägemisele ja lahendamistele ning nendega suhtlemisele. Programmis osalemine andis intervjueeritavale palju juurde, kuigi enne seda arvas ta, et oma kogemuste juures on peaaegu võimatu midagi uut ja kasutatavat õppida.

Kui uue töötaja sisseelamisprogramm on mõeldud just uuele töötajale, siis mentorluse programm on mõeldud vanemale töötajale. Antud programmi olulisus tuleneb sellest, et keskastme juht näeb probleeme, mõistab oma alluvaid ning nende suhteid. Selline tegevus aitab aga ära hoida vägivalda tekkimist (suhtlusprobleemid) töötajate vahel kui ka töötajate ja kinnipeetavate vahel.

7. UURIMUSLIK OSA

7.1 Eesmärk ja metoodika

Lõputöö raames viidi läbi uurimus, mille eesmärgiks oli saada teada vägivalda tajumisest, esinemisest ning võimalikest lahenditest. Lõputöös on kasutatud ka samalaadse uurimuse vastuseid, mis viidi läbi kursusetöö raames 2006. aastal. Põhiküsimused on mõlema uurimuse raames samad. Küsitlus viidi läbi avatud küsimuste meetodil. Avatud küsitluse meetodi puhul esitatakse ainult küsimus ning vastajale jääb tühi koht, kuhu saab kirjutada vastused. Avatud küsitluse meetodit kasutati, sest eesmärgiks oli koguda informatsiooni erinevate isiksuste arusaamadest vägivallast.

Lõputöö raames läbi viidud uurimuse hetkel viibis Viljandi Vanglas 106 kinnipeetavat ning töölisi oli Viljandi Vanglas 75. 106-st kinnipeetavast vastas küsimustikule 34 isikut, mis teeb 32% üldarvust. Töötajatest andis tagasiside 19 inimest 75 - le saadetule, ehk siis 25% üldarvust.

7.2 Kinnipeetavate seas läbi viidud uurimuse analüüs

Vältimaks kinnipeetavate grupiviisilist vastamist ning tõe tahtlikku moonutamist, anti kinnipeetavale küsitlusleht teistest eraldatud ruumis. Samuti selgitati neile anonüümsuse põhimõtet kaasaarvatud seda, et antud vastuseid ei kasutata nende vastu ning küsitluse vajalikkust.

32% vastanutest olid alaealised, ülejäänud aastates 18 – 21. 53% vastanutest olid rahvusest eestlased, ülejäänud vene rahvusest kinnipeetavad. Vanglas viibitud aja suhtes jagunevad vastanud kinnipeetavad nelja gruppi:

1. Viibinud vanglas kuni 1 aasta – 50%;
2. Viibinud vanglas 1 aasta kuni 2 aastat – 18%;
3. Viibinud vanglas 2 aastat kuni 3 aastat – 21%;
4. Viibinud vanglas rohkem kui 3 aastat – 11%.

Kinnipeetavate vastuste jagunemine on toodud tabelis 1. Vastanutest on teise kinnipeetava poolt vägivalda ohvriks sattunud 52% vastanutest. Töötajate poolse vägivalda ohvriks on langenud 23% vastanutest. Vastanutest 35% leidis, et saab ise midagi ära teha vägivalda vähendamiseks vanglas, sealhulgas oli vene rahvusest kinnipeetavate osakaal 58%. Vanglas viibitud aja suhtes ning vägivalda vähendamise osas oli nii alla aasta vanglas viibitud kui ka üle aasta vanglas viibinud kinnipeetavate osakaal võrdne.

Tabel 1 Kinnipeetavate vastuste jagunemine

	Eesti rahvusest kinnipeetavad	Vene rahvusest kinnipeetavad	Kokku
Tundnud vägivalda kaaskinnipeetavate poolt	61%	43%	52%
Tundnud vägivalda töötajate poolt	27%	18%	23%
On kasutanud vägivalda teiste suhtes	72%	31%	51%
Saab ise teha midagi vägivalda vähendamiseks	33%	37%	35%

Vägivalda tähendusena nähtub uurimusest 4 põhilist vägivalda olemust ja tähendust, mida kinnipeetavad on küsitluses välja toonud:

1. Füüsiline ja vaimne ülekohus;
2. Ilma asjata pekmine;
3. Agressiivsus;
4. Mõnitamine.

Vägivaldsuse mahu kohta on kinnipeetavate arusaamad äärmusest äärmusesse, nimetatakse nii rohkem vägivalda kui ka vägivalda esinemist vanglas väiksemaks kui vabaduses.

Vägivalda tekke põhjusteks ja ajenditeks nimetavad Viljandi Vangla kinnipeetavad:

1. Võlad;	2. Valesti öeldud sõnad;
3. Täitmata lubadused;	4. Ülbe käitumine;
5. Tülid, arusaamatused ja konfliktid;	6. Mõnitamine;
7. Valetamine;	8. Varastamine;
9. Tehtud vead;	10. Enda kaitsmine.

7.3 Vanglaametnike seas läbi viidud uurimuse analüüs

Vägivallaks loevad ametnikud vastuhakku, arusaamatusi, füüsilist kontakti, sõimamist, mõnitamist, laimamist.

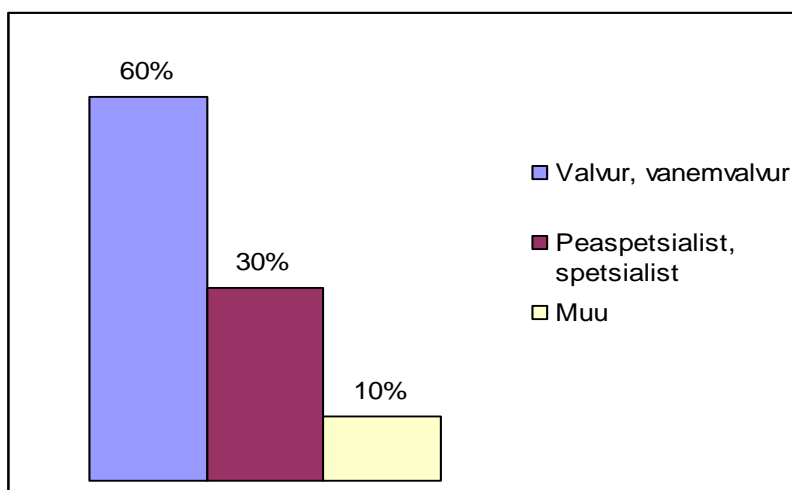
Vastanute seas on kolleegide poolset vägivalda tundnud 44% vastanutest. Põhilised vägivalla viisid, mida kolleegide poolt on kasutatud on laimamine, kuulujuttude levitamine, koputamine, kinnipeetavate ees maha tegemine.

Kinnipeetavate poolset vägivalda on tundnud 66% vastanutest. Põhiline vägivalla viis on psüühiline vägivald, kuid samas on ka ette tulnud füüsilist vägivalda.

Vägivalla vähendamise suhtes leiab 52% vastanutest, et ametnike professionaalsust tuleks tõsta. Ametnikud leiavad veel vägivalla vähendamise võimalusena paigutada kinnipeetavad kambersüsteemiga vanglatesse, suunama ametnikke rohkem täiendõppustele, mõjutada kinnipeetavaid rohkem osalema sotsiaalprogrammides, karmistada karistusi.

Joonisel 1 on graafiliselt välja toodud ametikohtade järgi uurimusele vastanutest enim vägivallaga kokkupuutunud ametikohad.

Joonis 1 Jagunemine ametikohtade järgi

KOKKUVÕTE

Enamik vanglas esinevaid probleeme on tekkinud vägivallast, kas siis vaimsest või füüsilisest vägivallast. Kõige enam kohtab vanglas vägivalda kinnipeetavate vahel, mis saab enamasti alguse kinnipeetava vanglasse saabumisel. Esialgu kohaldatakse kinnipeetavate puhul vaimset vägivalda ning sealt edasi juba füüsilist vägivalda. Noorte kinnipeetavate puhul on peamiselt probleemiks eriliselt jõu, kui väärtuse hindamine, mille raames siis näidatakse oma jõudu füüsilise vägivalla kasutamisega.

Sageli tekivad konfliktid kinnipeetavate puhul eneseväljendusoskuse puudumisest, ei osata sõnadega probleeme lahendada vaid minnakse kohe füüsilise vägivalla kasutamiseni. Osaliselt tekitab probleeme ja ka vägivalla algust kinnipeetavate puhul tõrjutud olek või seisus. Kinnipeetavate omavahelist vägivalda on võimalik ennetada ja tõkestada seaduslikus mõttes, paigutades vägivaldsed kinnipeetavad eraldatud lukustatud kambrisse. Efektivsem ja mõjuvam vägivalla ennetamise ja tõkestamise viis aga on suunata ja kaasata kinnipeetavad sotsiaalprogrammidesse, mis vähemal või suuremal määral aitavad võidelda vägivalla vastu. Samuti aitab sotsiaalprogrammidesse kinnipeetavate kaasamine tegevusetuse vastu, mis võib olla ka üheks vägivalla algeks.

Vägivalla esinemist tuleb ette ka töötajate ja kinnipeetavate ning töötajate eneste vahel. Uurimuse käigus tuli välja, et enamuse selle valdkonna vägivalla esinemises on peamised põhjustajad vanglatöötajad ise, kes ei oska lahendada erinevaid probleeme ja situatsioone, samuti on ka probleemiks kommunikeerumine.

Lahendusena sellisele olukorrale võiks läbi viia töötajatele täiendkoolitusi nii seaduste kui ka psühholoogiliste aspektide seisukohalt, et töötajad oleksid pädevamad lahendama erinevaid probleeme.

Võib väita, et vägivalla vähendamine hakkab vanglatöötajatest. Kui ei muudeta midagi, mida oleks vaja muuta, siis sellega tekitatakse veel rohkem vägivalla situatsioone, sest vägivald tekitab vägivalda.

Püstitatud hüpotees, et vanglas ei saa esineda vägivalda, ei leidnud lõputöö käigus kinnitust. Viljandi Vanglas esineb, tulenevalt uurimusest, vägivalda üpris palju. Küll aga saab vägivalda ennetada ja tõkestada nii töötajatele kui ka kinnipeetavate jaoks mõeldud programmide näol.

Ennetamine ja tõkestamine võimalik läbi erinevate programmide nii töötajatele kui ka kinnipeetavatele, mis peaksid andma lahenduse ja võimaluse lahendada peamisi probleeme nagu suhtlemine, teadmatus, eneseväljendus, kommunikeerumine ning erinevate situatsioonide erinevad lahendused.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Arbeit besteht aus 44 Seiten und ist im Estnischen geschrieben worden. Die wesentlichen Stichwörter sind: das Gefängnis, die Gewalt, der Umgang, das Vorbeugen und das Sozialprogramm.

Die Arbeit gibt einen Überblick über das Vorkommen der Gewalt im Gefängnis Viljandi sowohl unter den Gefangenen als auch den Angestellten. Im Laufe der Arbeit wurden die Angehörigen der beiden Gruppen befragt und die Erforschung wurde mit der Methode der offenen Fragen durchgeführt. Das Ziel war, Informationen der unterschiedlichen Personen über das Verständnis von der Gewalt zu sammeln. Deshalb wurde auch diese Methode verwendet. Als Ergebnis dieser Forschung kann man zusammenfassend feststellen, dass die Gewalt im Gefängnis Viljandi sowohl in den Beziehungen der Gefangenen oder der Angestellten untereinander als auch in den gegenseitigen Beziehungen der Gefangenen und der Angestellten.

Die Neuheit der Arbeit ergibt sich aus dem Erkenntnis und der Begründung der Gewalt zwischen den verschiedenen beteiligten Personen.

Es ist möglich, die Gewalt durch die sowohl für Angestellte als auch Gefangene gezielte Programme vorzubeugen und zu verhindern. Diese Programme müssten die Möglichkeit geben, die hauptsächlichen Probleme wie der Umgang, die Unwissenheit, die Selbstäußerung und die Kommunikation in verschiedenen Situationen, zu lösen.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Viidatud kirjanduse loetelu

1. Ambos, A. 2005. Vägivaldse käitumise võimalikud põhjused kinnipidamisasutuses. [Lõputöö]. Tallinn: Sisekaitseakadeemia Justiitskolledž
2. Bachmann, T. & Maruste, R. 2001. Psühholoogia alused. Tallinn: Ilo
3. Chazan, M. & Laing A.F. & Davies, D. & Phillips, R. 2001. Eemaletõmbunud, üksildaste laste ja noorukite abistamine. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus
4. Ellonen, E. & Nurmi, L. & Raivola, P. & Väliatalo, T. & Väliatalo, U. 2002. Politseitöö psühholoogia. Tallinn: Sisekaitseakadeemia
5. Hess, B.B. & Markson, W.E. & Stein, J.P. 2000. Sotsioloogia. Tallinn: Külim
6. Ilm, U. & Tender, T. 2003. Trellide ja luku taga. Tartu: Estlex
7. Justiitsministeerium. 2005. Valik rehabilitatsioonivanglates. i. k
8. Kase, H. 2002. Vaikijate hääled. Tallinn
9. Penthin, R. 2003. Agressiivne laps. Tallin: Kirjastus Kunst.
10. Räsä, J. 2004, Sotsiaalpsühholoogiliselt noorsoo kuritegevusest. Tartu: Bookmill
11. Traat, U. & Markina, A. 2003. Üldkriminoloogia. Tallinn: Sisekaitseakadeemia
12. Valk, A. 2003. Organisatsioon ja juhtimine avalikus sektoris. Tallinn: Sisekaitseakadeemia

Muud allikad

13. Fuks, H. EQUIP'i programm. Autori üleskirjutis. Viljandi, 13.04.2007
14. Hommuk, V. Vabaduse lävel. Autori üleskirjutis. Viljandi, 28.03.2007
15. Lelle, M. Muusikateraapia. Autori üleskirjutis. Viljandi, 13.04.2007
16. Paju, I. Vestlusring. Autori üleskirjutis. Viljandi, 27.03.2007
17. Suur, K. Mentorlus. Autori üleskirjutis. Viljandi, 03.04.2007
18. Sõber, L. „Viha juhtimise” ja „Kunstiteraapia” programm. Autori üleskirjutis. Viljandi, 27.03.2007
19. Teder, J. Vägivalla kasutamine ja vanemate toetus. Autori üleskirjutis. Viljandi, 19.03.2007.

20. Mentorluse aluskoolitus. <http://www.eas.ee/?id=2494&light=mentorlus> 12.03.2007
21. Profile: Charles Graner. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/4176885.stm>, 05.04.2007
22. Statistikaamet <http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/Saveshow.asp> 18.04.2007
23. Zimbardo, P. Stanford Prison Experiment. <http://www.prisonexp.org/> 14.04.2007
24. Töötervishoiu Keskus. Tööga seotud stress. Töövägivald.
<http://osh.sm.ee/topics/vagivald.pdf> 27.03.2007
25. Ude, J. 2001. Töö alaealiste seadusrikkujatega Tartu Maakohtu
kriminaalhooldusosakonnas. http://www2.just.ee/files/krimh/too_alaealistega.pdf20
02.04.2007
26. Uue töötaja sisseelamisprogramm. 05.01.2007. Viljandi Vangla direktori kk nr 1.
Viljandi.
27. Karistusseadustik. 6. 06. 2001.- RT I 2001, 61, 364, RT I 2007, 13, 69
28. Vangistusseadus. 14. 06. 2000.- RT I 2000, 58, 376, RT I 2006, 63, 466

LISA 1

Tere!

Olen Jaak Kimmel ja õpin Sisekaitseakadeemias justiitskolledžis korrektsiooni eriala viimasel kursusel. Paluksin Teie abi oma lõputöö kirjutamisel. Minu lõputöö eesmärgiks on saada ülevaade nii vaimse kui ka füüsilise vägivalla esinemisest Viljandi Vangla kinnipeetavate kui ka töötajate hulgas. Palun Teil vastata järgmistele küsimustele ning tagasisidet ootan hiljemalt esmaspäevaks, so 19.03.2007. Vastuseid võib saata nii e-posti teel kui ka paber kandjal.

NB! Tegemist on anonüümse uurimusega – Teie vastuseid kasutatakse ainult uurimustöö raames.

1) Mida seostate vägivallaga?

.....
.....
.....

2) Kas olete vanglas puutunud kokku vägivallaga, kui jah, siis milles see väljendus?

.....

3) Millest Teie arvates saab alguse vägivald vanglas?

.....
.....

4) Kas olete tundnud vägivalda kolleegide poolt?

.....
.....

5) Kas olete tundnud vägivalda kinnipeetavate poolt?

.....
.....

6) Ettepanekud vägivalla ennetamiseks ja lahendamiseks vanglas:

.....
.....
.....

7) Vanglas töötatud aeg (täisaastates).....

8) Teie ametikoht ja vanus.

.....
.....

Tänan Teid koostöö eest.

LISA 2

Tere!

Olen Jaak Kimmel ja seoses uurimustööga Sisekaitseakadeemias sooviksin Teie abi. Antud uurimistöö eesmärgiks on saada ülevaade nii vaimse kui füüsilise vägivalda esinemisest Viljandi Vanglas. Palun Teil vastata järgmistele küsimustele.

NB! Tegemist on anonüümse uurimusega – Teie vastuseid kasutatakse ainult uurimustöö raames.

1) Mida tähendab Teie jaoks vägivald?

.....
.....

2) Palju on Teie arvates vanglas vägivalda?

.....
.....

3) Millest Teie arvates saab alguse vägivald vanglas?.

.....
.....

4) Kas olete tundnud vägivalda teiste kinnipeetavate poolt, kui jah, siis milles see väljendus?.....

.....
.....

5) Kas olete tundnud vägivalda vanglatöötajate poolt, kui jah, siis milles see väljendus?

.....
.....

6) Kas olete kasutanud kellegi puhul vägivalda?

.....
.....

7) Mis ajendas Teid vägivallale?

.....
.....

8) Mida oleksite saanud teha teisiti, et vägivalda ära hoida?

.....
.....

9) Mida saaksite Teie teha vägivalda vähendamiseks vanglas?

.....
.....

10) Teie vanus?.....

.....
.....

11) Vanglas viibitud aeg?.....

.....
.....

12) Mitmes vanglakaristus?

Tänan.

Здравствуйте!

Я Яак Киммел и в связи с исследовательской работой в Академии Внутренней защиты прошу Вашей помощи. Целью данной работы является получить обзор в проявлениях как психического так и физического насилия в Вильяндиской тюрьме. Прошу Вас ответить на следующие вопросы.

NB! Опрос является анонимным (негласным). Ваш ответ будет использован только в пределах данной работы.

1) Что для Вас означает слово насилие?

.....
.....

2) Насколько большое по Вашему мнению насилие в тюрьме?

.....
.....

3) С чего по Вашему мнению начинается насилие в тюрьме?

.....
.....

4) Вы подвергались насилию со стороны осужденных? Если да, то как это выражалось?

.....
.....

5) Вы подвергались насилию со стороны работников тюрьмы? Если да, то как это выражалось?

.....
.....

6) Вы применяли насилие в тюрьме?

.....
.....

7) Что Вас подтолкнуло применить насилие в тюрьме?

.....
.....

8) Что Вы могли бы сделать по другому, чтобы не допустить насилия?

.....
.....

9) Что Вы можете (смогли бы) сделать для уменьшения насилия в тюрьме?

.....
.....

10) Ваш возраст?.....

11) Сколько времени Вы «отсидели» в Вильяндиской тюрьме?

.....
.....

12) В который раз отбываете срок наказания в тюрьме?

.....
.....

Спасибо!